

Qurbanova Xədicə Məhərrəm qızı40

KLASSİK İNGİLİS ŞEİRLƏRİNDƏ MƏCAZLARIN MÖVQEYİ

Poeziyada məcazların önəmi çox böyükdür. Onlar fikrə gözəllik donu geydirən, onu zəngin edən ünsürlərdir. Azərbaycan alimi T.Əfəndiyevanın düzgün təbirincə, "Sözün həqiqi mənası əşyanı adlandırmaq üçündürsə, məcazi məna onu təsvir etmək üçündür. Çünki söz məcazi məna kəsb etdikdə, obrazlılıq kimi keyfiyyətə sahiblənin və fikrin təsirli, mənalı ifadəsinə xidmət edir" (3,7).

Bədii obraz Bayronun qələmində incəliyin ən dərin qatlarına yol tapır. Bu işdə şairin ilk köməkçisi onun dərin istedadı, sonra isə şeirlərində gen-bol rastlanan məcazlardır. Nəzərimizcə, Bayron təkcə şair deyil, həm də şair-rəssamdır. Dahi rus şairi Puşkin poeziyası haqda böyük rus tənqidçisi V.Belinskiyin yazdıqlarını sözün geniş anlamında Bayrona şamil etmək olar. Bu tənqidçi vurğulayırdı ki, "До Пушкина были у нас поэты, но не было ни одного поэта-художника; Пушкин был первым русским поэтом-художником" (6,240). Sitati azərbaycancaya belə tərcümə edirik ki, "Puşkinə qədər şairlərimiz olub, amma heç biri şair-rəssam deyildi; Puşkin ilk rus şair-rəssamı idi".

So we'll go no more a roving

Sərsəritək gəzən deyilik daha

Bayronun bu şeirinin 3 bəndi, hər bəndin də 4 misrası var. Qafiyələnməsi çarpazdır. Azərbaycan dilinə poetik tərcümə edən Hamlet İsaخانlı şeirin ruhunu tapıb və onu düzgün təqdim edib.

Şeirin 3-cü bəndini təqdim edirik (1,278):

Though the night was made for loving,

And the day returns too soon,

Yet we'll go no more a roving

By the light of the moon.

H.İsaخانlının poetik tərcüməsi (4,15)

Doğrudur, gecədə eşq havası var,

Gün də aman verməz, çox tez qayıdır.

Amma aylı gecə, üzü sabaha

Sərsəritək gəzən deyilik daha.

X. Qurbanovanın filoloji tərcüməsi:

Baxma gecə sevgi üçün yarandı,

Gündüz də olduqca tez qayıdır,

Biz daha veyil-veyil gəzmərik

Ay işığının müşayiətində.

Bayron uzanması olmayan ikihecalı "loving-roving" düzəltmə isim cütlüyünü çarpaz qafiyə olaraq seçib. Mütərcimin təqdimatında şeir, o sıradan bu bənd məsnəvi formasında aabb olaraq tərcümə olunub. Belə hal Bayronun qafiyə düzümünü pozub.

Sitatda yer alan "And the day returns too soon", yəni "Gündüz də olduqca tez qayıdır" cümləsində mürəkkəb məcaz və bədii təsvir vasitəsi olan metafora vardır. Belə ki, "qayıtmaq" insanın işi olsa da, metafora onu gündüzə köçürüb.

Bayronun iş metodundan bilirik ki, "gecə-gündüz", "ay-günəş-işiq-səma-ulduz" leksik vahidlərindən yararlanmaqla metaforik ifadələr yaradır. Bunun aydın nümunəsini sitatda olan night-day "gecə-gündüz" qarşılaşmasında və light-moon "ay-işiq" sözlərində görürük.

Remind me not

Mənə xatırlatma

Bayron qələminə məxsus və 1808-ci ildə yazılan bu şeirin 6 bəndi və hər bəndin 6 misrası var. Qafiyə düzümü 1-4, 2-5, 3-6 kimidir. Azərbaycan dilinə poetik tərcümə edən Mərufə Mədətova dörd bəndi tərcümə edib və qafiyə düzümünü də pozub.

Birinci bəndin 1-2-ci misraları (1, 104)

Remind me not, remind me not,

Of those beloved, those vanish'd hours,

M.Mədətovanın poetik tərcüməsi (5,41)

Mənə xatırlatma, xatırlatma sən

O əziz, o itən xoş zamanları,

X. Qurbanovanın filoloji tərcüməsi:

Mənə xatırlatma, mənə xatırlatma

O sevimli, o gözdən itən saatları,

Misranın başında Remind me not "Mənə xatırlatma" ifadəsi təkrar olunduğuna görə təkrinin anafora forması yaranmışdır.

Mütərcim bu təkriri saxlayıb. Bayron burada təkrir etməklə sevimli, ötən saatları ona qətiyyənlə xatırlatmamağı istəyir.

İkinci bəndin 1-2-3-cü misraları (1, 104):

Can I forget – canst thou forget,

When playing with thy golden hair,

How quick thy fluttering heart did move?

M.Mədətovanın poetik tərcüməsi (5, 41):

Qəlbinin o titrək səsini hər an

Bəxtəvər-bəxtəvər duymağımızı,

Parlaq gözlərinlə, bəyaz səsinlə

X.Qurbanovanın filoloji tərcüməsi:

Unuda bilərəmmi sənin unuduğunu,
Sənin qızılı saçlarınla oynamağımı,
Titrək ürəyinin necə tez döyünməsin?

Bayron bu üç misrada üç məsələni önə çəkir - yarının unuduğunu unuda bilməyəcəyini, onun qızılı saçlarıyla oynadığını və titrək ürəyinin necə tez döyünməsin.

M.Mədətovanın tərcüməsində belə ardıcılıq yoxdur. Mütərcim "bəxtəvər-bəxtəvər", "parlaq gözlər", "bəyaz səs" ifadələrini özündən artırıb. Sitada golden hair "qızılı saç" birləşməsində golden "qızılı" epitetdir. Mütərcimin verdiyi variantda "qızılı saç" mövcud deyil. Yuxarıdakı bəndin üç misrası bədii sualı gündəmə çıxarır. Şair qoyduğu üç suala da cavab istəmir. İkinci bəndin 4-5-6-cı misraları (1, 104):

Oh, by my soul, I see thee yet,
With eyes so languid, breast so fair,
And lips, though silent, breathing love.

M.Mədətovanın poetik tərcüməsi (5, 41):

İlahi, gözümə gördündün yenə,
İncə dodağından sevgi süzülən
Səni, dilbərini seyr edirəm mən.

X.Qurbanovanın filoloji tərcüməsi:

Ah, and olsun, hələ də səni görürəm,
Belə süst gözlərlə, belə gözəl simayla,
Dinməz, sevgi ilə nəfəs alan dodaqlarla.

Yuxarıdakı nümunədə Bayron gözlər, sima, dodaqlar olmaqla sevgilisinin üç görünən orqanını vəsf edir. Hər orqanın da özünə dair təyinləri var. Gözlərin bədii təyini olan languid "süst", dodaqların bədii təyini olan silent "dinməz" və dodaqların digər bədii təyini olan breathing love "sevgilə nəfəs alan" ifadələri epitet nümunələridir.

Qeyd edək ki, M.Mədətovanın təqdimatında Bayronun adlarını çəkdiyi üç orqanın "dodaq" olmaqla birinin adı çəkilir, gözlər və onların languid "süst" epiteti yoxdur. Bayronun silent "dinməz" və breathing love "sevgilə nəfəs alan" epitetlərinin yerinə mütərcim ancaq "incə" təyini işlədir. Dodağın incə olması, onun dinməz və sevgilə nəfəs alan olması deyildir.

Üçüncü bəndin 1-2-3-cü misraları (1, 106):

I dreamt last night our love returned,
And sooth to say, that very dream
Was sweeter in its phantasy,

M.Mədətovanın poetik tərcüməsi (5,41):

Yuxuma girmişdin sən keçən gecə
Yenə qayıtmışdı məhəbbətimiz.
Kaş ki sən gözünlə görəydin necə
Şirin əfsanəli yuxudaydıq biz

X.Qurbanovanın filoloji tərcüməsi:

Ötən gecə yuxuda gördüm, sevgimiz dönüb,
Və, sözün doğrusu, elə həmin o yuxu
Özünün fantaziyasında daha şirin idi,

Şair iki halı - sevgisinin döndüyünü, yuxunun daha şirin olduğunu vurğulayır. Bayronun üç misrası M.Mədətovanın dörd misrasında verilib. Burada metaforanı müşahidə edirik - sevginin dönməsini və bir epiteti -yuxunun şirin olmasını. Qeyd edək ki, "sooth to say" ingilis dilində arxaik ifadə olub mütərcimin adını çəkmədiyi "sözün doğrusu" anlamında modal sözdür (2, 1176) Altıncı bəndin 1-2-ci misraları (1,106):

Tell me not, remind me not
Of hours which, though forever gone,

M.Mədətovanın poetik tərcüməsi (5, 41):

Günlərimin karvanı bir daha dönməz,

X.Qurbanovanın filoloji tərcüməsi:

Söyləmə mənə, xatırlatma mənə,
Həmişəlik getmiş saatlar haqda,

Qeyd edək ki, ingilis variantının ilk misrası mütərcimin tərcüməsində əks olunmayıb, halbuki me "mənə" əvəzliyi təkrir durumundadır. Sitada hours "saatlar" sözü "ömür" anlayışının simvolu, rəmzidir. Simvol o zaman ortaya çıxır ki, üzdə bir şeydən danışasan, əslində başqa şeyi nəzərdə tutasan.

Twilight (Aşamçağı)

Bayronun bu şeirinin iki bəndi var. Birinci bəndin 6 misrası var və qafiyə düzümü 1-3, 2-4, 5-6 kimidir. İkinci bəndin isə 8 misrası var, qafiyə düzümü fərqli olub 1-2, 3-4, 5-6, 7-8 kimidir.

Şəhla Nağıyevanın bədii tərcüməsində 14 olmaqla misraların sayı və qafiyə düzümü tam saxlanılır.

Birinci bəndin 3-4-cü misraları (1,34):

It is the hour, when lover's vows
Seem sweet in every whispered word,

Ş.Nağıyevanın bədii tərcüməsi (5,35):

Ürəkdən sevnələr min bir həvəslə
Söz verib and içir, bağlayır peyman,

X.Qurbanovanın filoloji tərcüməsi:

O saatdır ki, sevnələrin andları
Hər pıçılacaq sözə şirin görünür,

Burada insan andının şirin görünməsi metaforik ifadənin yaranmasına səbəb olub. Digər tərəfdən, whispered word "pıçıldeşan söz" birləşməsində whispered "pıçıldeşan" sözü bədii təyin olan epitetdir. Söz özlüyündə pıçıldeşa bilməs, bunu insan edə bilər. Mütərcimin tərcüməsi pis deyil, amma "pıçıldeşan söz" adında məcazın yoxluğu şairin keçirdiyi duyğunun dərin qatlarını oxucuya çatdırmağa mane olur. Birinci bəndin 5-6-cı misraları (1,34):

And gentle winds, water near
Make music to the lonely ear.

Ş. Nağıyevanın bədii tərcüməsi (5,35):

Suyun şırıltısı, həm həzin külək
Nəğmə bəstələyir yanıqlı, kövrək.

X. Qurbanovanın filoloji tərcüməsi:

Həzin küləklər, həm də ki sular
Tənha qulağa nəğmə ötürürlər.

Qulaq ilə nəğmə arasında azca da olsa əlaqə olduğuna görə küləklərin və suların nəğmə ötürməsi metonimiyanı aşkara çıxarır. Tək halda "qulaq" əslincə cəmdə olan qulaqlara işarədir. Bu da metonimiyanın bir qolu olan sinekdoxa üçün zəmin yaradır. Həm də lonely "tənha" epitet yaradır. Bayron ikicə misrada metonimiya, sinekdoxa, epitet kimi məcazları yaradır, külək və su adında təbiətin iki obyektindən istifadə etməklə. Mütərcim lonely ear "tənha qulaq" ifadəsinin adını çəkməsə də, təbiətin iki varlığını saxlayıb.

Ədəbiyyat siyahısı

Byron G. Q., The poems, Moscow: Raduga, 1982, 1988 p.

Müller V.K. Complete English-Russian dictionary. Yekaterinburg: U-Factoria, 2007, 1536 p.

Əfəndiyeva T., Azərbaycan dilinin ifadə vasitələri. Bakı: Elm, 1973, 75 s.

"Xəzər-Xəbər" qəzeti, 2005, №180.

Poetik tərcümələr, 1-ci topla, Bakı: Xəzər Universiteti, 2005.

Белинский В.Т. Сочинения Александра Пушкина. М.: Художественная литература, 1985, 560 с.

Açar sözlər: Bayron, poeziya, sevgi, qeyri-kamil poetik tərcümə, sevnələrin andı, təbiət təsviri.

Ключевые слова: Байрон, поэзия, любовь, неточный поэтический перевод, клятва, описание природы.

Keywords: Byron, poetry, love, inaccurate poetic translation, oath, description of nature.

Метафоры в классических английских стихотворениях

Резюме

В статье исследуется с точки зрения литературоведения три стихотворения Байрона. Прежде всего, отметим, выпячивая некоторые идеи Байрона многие исследователи искажают поэтическую последовательность автора. В результате глубина мышления гениального поэта повреждается. Нет такого слова или выражения, использованного Байроном, которое бы не было на азербайджанском языке. Таким образом, если поэтические переводы не достигают оригинального уровня, азербайджанский язык не несет ответственности, а несут ответственность те, кто переводит поэтические переводы. Отметим, что у нас очень много замечаний по поводу перевода таких поэтических строк, как "with eyes o languid, breast so fair", "Of hours which though forever gone", "Seem sweet in every whispered word", "Make music to lonely ear".

THE SUBJECT OF TRAVELERS IN CLASSIC ENGLANDS

Summary

This article researches three rhymes by Byron from the literature criticism. First of all, our poets pervert in swelling of Byron's deep opinions and in keeping poetical orders. As we see, deep thoughts of the genius poet are damaged. There is not any word or expression writing by Byron, there are not in the Azerbaijan. So, the Azerbaijani does not bear responsibility in that poetical translations do not reach the original level, but who makes poetical translations they bear responsibility. We must say that we more cavil at the poetical translations of the hemistiches as "with eyes so languid, breast so fair", "of hours which, enough forever gone"? "seem sweet in every whispered word", "make music to the lonely ear".